

Tarihî Türk Lehçelerinden Kazakçaya Bitki Adları

Emin Oba*

(Taraz)

Özet: Bir dilin söz varlığını oluşturan kelime kadrosu, o dilin geçmişten getirdiği kültürel birikiminin sonucunda oluşur. Kıpçak grubu Türk lehçeleri içerisinde yer alan Kazakça, söz varlığı açısından oldukça zengindir. Kazakçanın söz varlığında Türkçe kökenli sözcükler ve bu sözcüklerin türemiş şekilleri önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışmada Eski Türkçeden itibaren Türkçenin diğer Tarihî dönemlerinin tümünü kapsayacak şekilde sözcük hazineleri taranarak bitki adı olarak kullanılan sözcükler tespit edilmiş ve sözcüklerin bugünkü Kazakçanın söz varlığına nasıl yansıdığı araştırılmıştır. Her sözcüğün; hangi kaynaktan, hangi tarihî dönemde ve hangi anlamda geçtiği ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Anahtar sözcükler: Eski Türkçe, Orta Türkçe, Kazakça, bitki adları, söz varlığı.

Abstract: *Plant Names from Historical Turkic Dialects to Kazakh*

The vocabulary of a language is formed as a result of the cultural accumulation of that language from the past. Kazakh, which is among the Turkic dialects of the Kipchak group, is very rich in terms of vocabulary. The words from Turkish origin and derived forms of these words have a considerable place in Kazakh vocabulary. In this study, words used as plant names were determined by scanning the vocabulary of all historical periods of

* Dr., International Taraz Innovative Institute, Taraz-Kazakistan, eminoba@hotmail.com; ORCID: 0000-0002-5299-8023.

Turkish starting from Old Turkic and it was investigated how these words were reflected in the vocabulary of contemporary Kazakh. For every word the details about the source the word occurs, the historical period of the source and the meaning is given.

Key Words: Old Turkic, Middle Turkic, Kazakh, plant names, vocabulary.

Giriş: Kuzey-Batı (Kıpçak) grubu Türk lehçeleri içerisinde yer alan Kazakça, konuşulduğu coğrafyanın büyüklüğü, söz varlığı hazinesi, anlatım imkânlarının zenginliği ve tarihî serüveni ile her daim araştırmacılar için ilgi odağı olmuştur.

Bu çalışmada Türkçenin Tarihî lehçelerinde görülen bitki adlarının Kazakçaya yansması, yani Eski Türkçeden itibaren görülen bitki adlarının bugünkü Kazakçanın söz varlığında görülen şekilleri üzerine durulmaktadır. Her ad için, ilk olarak hangi tarihî dönemde ve tarihî eserde tespit edildiği ve şekli verilmekte, ardından adın sonraki dönemlerdeki şekilleri ve geçtiği eserler sıralanmaktadır. Böylelikle bitki adının Türkçenin tarihî seyri içerisindeki değişimleri hakkında da bilgi verilmektedir.

Çalışmada görüleceği üzere bitki adlarının birçoğu Türkçe kökenlidir. Ancak bazı alıntılar da mevcuttur. Bunların çoğu Farsçadan alıntılanmıştır. Ayrıca bazı bitki adlarının Eski Türkçeden itibaren izlenebildiği, bazılarının ise ancak DLT'den itibaren tespit edilebildiği ve sonraki dönemlerde de kullanıldığı görülmektedir. Çalışmada bir bitki adı ele alınırken o adın görüldüğü tüm dönemler ve eserlerdeki şekilleri ve anlamları da verilmiştir.

Kazakça kısmında ise, sözcüğün hangi eserde veya çalışmada geçtiği ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Bu kısımda sözcüklerin bazıları standart sözlüklerde ve çalışmalarda bulunamamıştır. Bundan dolayı ağızlar sözlüğüne başvurulmuştur. Bu kısımda görüleceği üzere, Eski Türkçeden Kazakçaya geçen bitki adları Kazakçanın fonetik yapısına göre şekillenmiştir. Hatta bazen bitki adı farklı anlamlar da kazanmıştır.

Tarihî Türk Lehçelerinden Kazakçaya Bitki Adları

Eski Türkçeden ve Türkçenin diğer tarihi dönemlerinden Kazakçaya birçok bitki adı geçmiştir. Aşağıda tespit edilen bu bitki adları alfabetik sıraya göre verilmiştir.

alma “elma” (EDPT: 146; DTS: 36; ESTY I: 138; VEWT: 18; Tietze, 2002: 157) → Kzk. *alma* “elma” (Koç, 2003: 42).

Sözcük, Eski Uygurcada *alımla* “elma” (Röhrborn, 2015: 90), DLT’de *alma*, *almıla* “elma” şeklinde görülmektedir. Hatta DLT’de *almıla kımız* “ekşi elma” şeklinde de örneklendirilmiştir (Kaçalın, 2019: 68; Hauenschild, 1994: 28). Sözcük sonraki süreçte Harezmi Türkçesi eserlerinden ML’de *alma* “elma” (Battal, 1934: 9), Kıpçak Türkçesi eserlerinden GT ve Kİ’de *alma* “elma”, TZ’de *elma* “elma” (Karamanlıoğlu, 1978: 201; Atalay, 1945: 168; Caferoğlu, 1931: 3) ve Çağatay Türkçesi eserlerinden ŞHD’de *alma* “elma” (Karasoy, 1998: 346) şeklinde görülmektedir.

aluç (< Far. *allūça*) “yaban eriği; şeftali” (EDPT: 128; DTS: 40; Tietze, 2002: 85) → Kzk. *alşa* “yaban eriği, erik; alıç, alıç ağacı” (Koç, 2003: 43).

Sözcük DLT’de *aluç* “şeftali” şeklinde görülmektedir (Kaçalın, 2019: 70; Hauenschild, 1994: 28). Kıpçak Türkçesi eserlerinden BV’de *aluç* “alıç, yabani elma”, Kİ’de *alçu* “bir tür yemiş” şeklinde görülmektedir (Ağar, 1986: 115; Caferoğlu, 1931: 3).

aluçın “yenilen boğumlu bir bitki” (DTS: 41) → Kzk. *alşın* “biçildikten sonra tekrar uzayan ot” (Koç, 2003: 43).

Sözcük sadece DLT’de *aluçın* “yenilen boğumlu bir bitki” şeklinde görülmektedir (Kaçalın, 2019: 70; Hauenschild, 1994: 29).

añduz “şifalı bir ağaç; kışın yapraklarını dökmeyen bir ağaç” (EDPT: 178; DTS: 47; Baytop, 2015: 31; Tietze, 2002: 101) → Kzk. *andız* “yaprakları dikenli olan bir çeşit ardıç, andız (Koç, 2003: 45).

Sözcük DLT’de *añduz* “andız; bu otun kökü tedavi için kullanılır; atın karın ağrısını gidermek için kullanılan bir ilaç” şeklinde görülmektedir (Kaçalın, 2019: 73; Hauenschild, 1994: 29). Sözcük Kıpçak Türkçesi eserlerinden İH’de *anduz* / *antuz* “ilaç olarak kullanılan bir ot, anduz otu” (İzbudak, 1936: 5), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *anduz* “ardıç türünden bir çalı” (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 22) şeklinde görülmektedir.

añız “biçilen tarlada kalan kökler, anız” (EDPT: 191; DTS: 47; Tietze, 2002: 103; Eren, 1999: 13) → Kzk. *añız* “buğday biçildikten sonra kalan saplar” (Iskakov I, 2011: 549).

Sözcük, Eski Uygurcada *añız* “hasattan sonra kalan köklü sap, ekin anızı, saman” (Röhrborn, 2015: 203), DLT’de *añız* “anız, hububat biçildikten sonra tarlada kalan köke yakın saplar” şeklinde görülmektedir (Kaçalın, 2019: 74).

arpa “arpa” (EDPT: 198; DTS: 53; Tietze, 2002: 124; Eren, 1999: 19) → Kzk. *arpa* “arpa” (Koç, 2003: 51).

Sözcük Eski Türkçeden itibaren Türkçenin tüm Tarihî dönemlerinde ve günümüz lehçelerinin tümünde de görülmektedir. Sözcük Eski Uygurca eserlerden Man III’te *arpa* “arpa” (Röhrborn, 2015: 260), DLT ve KB’de *arpa* “arpa” şeklinde görülmektedir (Kaçalın, 2019: 79; Hauenschild, 1994: 30; Arat, 1979: 24). Sonraki süreçte Harezmi Türkçesi eserlerinden ML’de *arpa* “arpa” (Battal, 1934: 11), Kıpçak Türkçesi eserlerinden CC, Kİ ve TZ’de *arpa* “arpa” (Grønbech, 1942: 40; Caferoğlu, 1931: 5; Atalay, 1945: 141) ve Çağatay Türkçesi eserlerinden LÇT ve MK’de *arpa* “arpa” (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 8; Ölmez, 1993: 393) şeklinde görülmektedir.

arpağan “yabani arpa” (EDPT: 200; DTS: 53; Eren, 1999: 19) → Kzk. *arpağan* “arpaya benzeyen bir tür ot, çim türü” (Iskakov I, 2011: 641).

DLT’de *arpağan* “arpaya benzer başağı bulunan bir tür bitki” (Kaçalın, 2019: 79; Hauenschild, 1994: 31) şeklinde görülmekle birlikte, Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *arpagan* “arpaya benzeyen bir bitki” şeklindedir (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 8).

ayva (< Far. *ābia*, *bia*) “ayva” (EDPT: 268; Tietze, 2002: 168; Eren, 1999: 29) → Kzk. *ayva* “ayva” (Koç, 2003: 29).

DLT’den itibaren görülmekte ve *ayva* “ayva” şeklinde görülmektedir (Kaçalın, 2019: 86; Hauenschild, 1994: 34). Bununla birlikte Harezmi Türkçesi eserlerinden ML’de *ayva* “ayva” (Battal, 1934: 14), Kıpçak Türkçesi eserlerinden GT’de *ayva* “ayva”, TZ’de *hayva* “ayva” (Karamanlıoğlu, 1978: 211; Atalay, 1945: 173) şeklinde görülmektedir.

baldırğan “baldıran, baldıran otu” (VEWT: 61; Baytop, 2015: 42; Tietze, 2002: 195) → Kzk. *baldırğan* “çok yıllık otsu, çiçekli bir bitki; filiz” (Iskakov II, 2011: 680).

Sözcük Kıpçak Türkçesi eserlerinden Kİ *baldaran* “baldıran otu” (Caferoğlu, 1931: 36), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *baldırğan* “baldıran otu” (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 72) şeklinde görülmektedir.

buğday “buğday” (EDPT: 312; DTS: 120; Tietze, 2002: 319; Eren, 1999: 62) → Kzk. *buğday*, *biyday* “buğday”, Kazakçada yaygın kullanım *biyday* şeklindedir. Ancak *buğday* şekli ağızlarda görülmektedir (Koç, 2003: 89; KTAS: 156).

Sözcük Eski Uygurca metinlerinden TT VII’de *buğday* “buğday”, DLT ve KB’de *buğday* “buğday” şeklinde görülmektedir (Wilkins, 2021: 196; Kaçalın, 2019: 125;

Hauenschild, 1994: 40; Arat, 1979: 113). Harezmi Türkçesi eserlerinden ML’de *buğday* “buğday” (Battal, 1934: 22), Kıpçak Türkçesi eserlerinden CC’de *boday*, *boğday*, *buğday* “buğday” (Grønbech, 1942: 62) ve Çağatay Türkçesi eserlerinden MK ve LÇT’de *buğday* “buğday” (Ölmez, 1993: 414; Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 82) şeklinde görülmektedir.

burçaq “bezelye, nohut; hayvanlara yedirilen bir ot” (EDPT: 357; Tietze, 2002: 328) → Kzk. *burşaq* “burçak, baklagiller familyasından bir bitki” (Koç, 2003: 99).

Sözcük, DLT’de *burçaq* “börülce” şeklinde görülmektedir (Kaçalın, 2019: 129; Hauenschild, 1994: 41). Sözcük, Kıpçak Türkçesi eserlerinden TA’de *burçaq* “bezelye, nohut” (Toparlı, 2000: 74), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *burçaq* “nohuda benzer” (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 78) şeklinde görülmektedir.

bük “orman, ormanlık yer; çalılık” (EDPT: 324; DTS: 131; Tietze, 2002: 335) → Kzk. *bük* “kayın veya akgürgen ağacı türüne benzer bir ağaç; orman, çalılık” (KTAS: 163; Iskakov IV, 2011: 37).

Sözcük DLT’den itibaren görülmekte ve *bük* “sık ağaçlık” şeklinde geçmektedir (Kaçalın, 2019: 132). Sözcük Kıpçak Türkçesi eserlerinden Kİ’de *bök* “orman, birbirine girmiş çalı ve çırpı gibi yabancı ağaçlar” (Caferoğlu, 1931: 21), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *bük* “orman” (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 83) şeklinde görülmektedir.

bür “tomurcuk” (EDPT: 354; DTS: 132) → Kzk. *bür* “tomurcuk” (Koç, 2003: 101).

Sözcük Eski Uygurcada *bür* “tomurcuk, demet, çiçek salkımı” şeklinde görülmektedir (Wilkens, 2021: 212). Sonraki süreçte Kıpçak Türkçesi eserlerinden CC’de *bür* “gonca,

tomurcuk” şeklinde görülmektedir (Grønbech, 1942: 70). Bununla birlikte sözcük DLT’de *bürülen-* “tomurcuklanmak” ekleşmiş şekli de görülmektedir (Kaçalın, 2019: 134).

bürçek “dalların baş kısımları, tomurcuk kısımları” (EDPT: 357; Tietze, 2002: 337) → Kzk. *bürşik* “çiçeğin açmadan evvelki hali, tomurcuk” (Koç, 2003: 101).

Sözcük, Kıpçak Türkçesi eserlerinden TA *bürçek* “dalların baş kısmı” şeklinde görülmektedir (Toparlı, 2000: 82).

çağmur “şalgam, şalgamlık turp” (EDPT: 408; DTS: 136; Tietze, 2002: 346; Eren, 1999: 67) → Kzk. *şomur* “turp; havuç” (Koç, 2003: 643).

Sözcük DLT’de *çağmur*, *çamğur* “şalgam” şeklinde görülmektedir (Kaçalın, 2019: 137; Hauenschield, 1994: 42). Bununla birlikte Kıpçak Türkçesi eserlerinden TA’de *çamğur*, *çomar* “havuç” (Toparlı, 2000: 99-101), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *çomur* “şalgam” (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 109) şeklinde görülmektedir.

çecek “çiçek” (EDPT: 400; DTS: 143; Tietze, 2002: 447; Eren, 1999: 91) → Kzk. *şeşek* “çiçek” (Koç, 2003: 639).

Sözcük Eski Türkçeden itibaren Türkçenin Tarihî ve çağdaş lehçelerinin hemen hepsinde görülmektedir. Sözcük Eski Uygurca metinlerinden U III ve TT V’de *çecek* “çiçek”, DLT ve KB’de *çecek* “çiçek” şeklinde görülmektedir (Wilkens, 2021: 225; Kaçalın, 2019: 148; Arat, 1979: 131). Bununla birlikte sözcük, Harezmi Türkçesi eserlerinden KE’de *çecek* “çiçek”, NF’de *çiçek* “çiçek” (Ata, 1997: 63; Ata, 1998: 56), Kıpçak Türkçesi eserlerinden CC ve TZ’de *çiçek* “çiçek”, KK’de *şişek* “çiçek” (Grønbech, 1942: 75; Atalay, 1945: 239; Toparlı, 1999: 56) ve Çağatay Türkçesi eserlerinden MK’de *çiçek* “çiçek” (Ölmez, 1993: 421) şeklinde görülmektedir.

çim “çim, çimen” (EDPT: 421; Tietze, 2002: 451) → Kzk. *şım* “çim, çimen, çimenlik” (Koç, 2003: 653).

Sözcük DLT ve KB’de *çim* “ayrık otu, çim” şeklinde görülmektedir (Kaçalın, 2019: 155; Hauenschild, 1994: 45; Arat, 1979: 132). Sonrasında Kıpçak Türkçesi eserlerinden Kİ’de *çim* “çimen” şeklinde görülmektedir (Caferoğlu, 1931: 29).

çırpı “çalı çırpı, kuru ağaç” (Tietze, 2002: 444; Grønbech, 1942: 79) → Kzk. *şırpı* “çalı çırpı, kurumuş ağaç parçası” (Koç, 2003: 655).

Sözcük Kıpçak Türkçesi eserlerinden CC’de *çırpı* “çalı çırpı, kuru ağaç” (Grønbech, 1942: 79) ve Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *çırpı* “çalı ve çırpı” (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 60) şeklinde görülmektedir.

çigit “pamuk çekirdeği” (EDPT: 414; DTS: 145; Tietze, 2002: 448; Eren, 1999: 92) → Kzk. *şiyit* “pamuk çekirdeği, pamuk tohumu” (Iskakov XV, 2011: 375).

Sözcük DLT’den itibaren görülmekte ve *çigit* “pamuk çekirdeği” şeklinde geçmektedir (Kaçalın, 2019: 154). Sözcük Kıpçak Türkçesi eserlerinden Kİ’de *çikit* “pamuğun tohumu” (Caferoğlu, 1931: 29) ve Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *çigit* “çekirdek, pamuk çekirdeği” (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 163) şeklinde görülmektedir.

çikin “asmalar arasında yetişen bir bitki; başakları olan ve sığırlar tarafından yenen bir bitki” (EDPT: 415) → Kzk. *şigin* “pirinç tarlasında büyüyen yabancı bir ot” (KTAS: 779).

Sözcük DLT’de *çigin* “üzüm bağlarında biten, hayvanların yediği başaklı bir ot; akdarı olarak bilinen otsu bir bitki” şeklinde görülmektedir (Kaçalın, 2019: 153; Hauenschild, 1994: 45). Ayrıca sözcük Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *çigin* “karabaş

otu; çimenlik” şeklinde görülmektedir (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 163).

çor “çor ot = sık bitki örtüsü, sarmaşık” (EDPT: 427; DTS: 154) → Kzk. *şor* “sarmaşık, ağaçların dibinde yetişen ve onlara sarılan bir bitki” (Iskakov XV, 2011: 402).

Sözcük yalnızca DLT’de *çor ot* “sarılğan bir bitki, sarmaşık” şeklinde görülmektedir (Kaçalın, 2019: 157).

çökür “bir çeşit diken; diken” (Tietze, 2002: 466; Eren, 1999: 99; VEWT: 121) → Kzk. *şögir* “bir tür diken; diken, kıymık” (Iskakov XV, 2011: 412).

Sözcük Kıpçak Türkçesi eserlerinden TZ’de *çokur* “bir tür diken” (Atalay, 1945: 162) ve Çağatay Türkçesi eserlerinden MK, LÇT’de *çökür* “diken” (Ölmez, 1993: 421; Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 157) şeklinde görülmektedir.

deygel “ekin saplarının boğumu” (EDPT: 520; DTS: 158) → Kzk. *deygel* “saman çöpü; çok yıllık otsu bir bitki” (Iskakov IV, 2011: 638).

Sözcük yalnızca DLT’de *danğal* “ekin saplarının boğumu” şeklinde görülmektedir (Kaçalın, 2019: 162).

emen “meşe, ağaç (Toparlı, 2000: 109) → Kzk. *emen* “meşe, meşe ağacı” (Koç, 2003: 139).

Sözcük yalnızca Kıpçak Türkçesi eserlerinden TA’de *emen* “meşe, ağaç” şeklinde görülmektedir (Toparlı, 2000: 109).

erük “çekirdekli meyve; erik, kayısı gibi meyvelere verilen genel ad” (EDPT: 222; DTS: 182; Tietze, 2002: 737; Eren, 1999: 137) → Kzk. *erik, örik* “erik; şeftali” (KTAS: 217; Koç, 2003: 432).

Sözcük, Türkçenin tarihî dönemlerinin hemen hepsinde görülmektedir. Sözcük Eski Uygurca eserlerinden TT VIII'de *erük* “erik, kayısı; meyve ağacı”, DLT'de *erük* “şeftali, kayısı, erik gibi meyvelerin genel adı” şeklinde görülmektedir (Wilkens, 2021: 121; Kaçalın, 2019: 174; Hauenschild, 1994: 45). Kıpçak Türkçesi eserlerinden CC'de *erik* “erik”, Kİ'de *erük* “erik” (Grønbech, 1942: 92; Caferoğlu, 1931: 36), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT'de *erik* “erik, kayısı” (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 9) şeklinde görülmektedir.

ığaç “ağaç; değnek, sopa” (EDPT: 79; DTS: 218; Tietze, 2002: 109) → Kzk. *agaş* “ağaç” (Koç, 2003: 25).

Sözcük, Türkçenin tarihî ve çağdaş lehçelerinin hemen hepsinde görülmektedir. Sözcük Orhun Yazıtlarında *ığaç* “ağaç” (Tekin, 2017: 92), Eski Uygurca eserlerden TT I'de *ığaç* “ağaç”, DLT ve KB'de *yığaç* “ağaç” (Wilkens, 2021: 287; Kaçalın, 2019: 590; Arat, 1979: 538) şeklinde görülmektedir. Bununla birlikte Harezmi Türkçesi eserlerinden NF ve KE'de *agaç*, *yığaç* “ağaç; değnek, sopa” (Ara, 1997: 476; Ata, 1998: 482), Kıpçak Türkçesi eserlerinden CC ve Kİ'de *agaç* “ağaç” (Grønbech, 1942: 28; Caferoğlu, 1931: 1), Çağatay Türkçesi eserlerinden MK'de *yığaç* “ağaç”, LÇT'de *agaç* / *yığaç* “ağaç” (Ölmez, 1993: 570; Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 15) şeklinde görülmektedir.

ışgun (< Far. *aşxuwān*) “kuzukulağı, ışkın” (EDPT: 259; DTS: 220; Tietze, 2009: 359; Eren, 1999: 184) → Kzk. *ışkın* “püsküllü, çiçeği kırmızı renkli olan bir bitki” (Iskakov XV, 2011: 689).

Sözcük, DLT'de *ışgun* “ışkın otu” şeklinde görülmektedir (Kaçalın, 2019: 195; Hauenschild, 1994: 48).

it üzümü “yabani üzüm” (Rachmati, 1932: 408; DTS: 215) → Kzk. *it jüzim* “yabani üzüm; nemli yerlerde yetişen bir tür bitki” (Iskakov VII, 2011: 377).

Sözcük Eski Uygurcada *it üzümü* “yabani üzüm” şeklinde görülmektedir (Rachmati, 1932: 408). Bununla birlikte Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *it üzümü* “süs üzümü” şeklinde görülmektedir (Şeyh Süleymān Efendi, 1298: 46).

it burnu “kuşburnu, it burnu; yaban gül meyvesi, çiçeği” (DTS: 215) → Kzk. *it murın* “yaprakları kırmızı, meyvesi olan bir çiçek, yaban çiçeği” (Iskakov VII, 2011: 380).

Sözcük Eski Uygurcada *it burnu* “kuşburnu, itburnu” şeklinde görülmektedir (Wilkens, 2021: 291). Bununla birlikte Kıpçak Türkçesi eserlerinden İH’de *it burnu* “yabani gül” (İzbudak, 1936: 26), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *it burnu* “nesrin tohumu” (Şeyh Süleymān Efendi, 1298: 46) şeklinde görülmektedir.

kağın “kayın ağacı” (EDPT: 602; DTS: 404; Eren, 1999: 222) → Kzk. *kağın* “kayın ağacı” (Koç, 2003: 276).

Sözcük, Eski Uygurca metinlerde *kağın* “kayın ağacı” (Rachmati, 1930: 460), DLT’de *kağın* “kayın ağacı” (Kaçalın, 2019: 209; Hauenschild, 1994: 54), KB’de *kağın* “kayın ağacı” (Arat, 1979: 214) şeklinde görülmektedir. Ayrıca sözcük, Kıpçak Türkçesi eserlerinden TA’de *kağın* “kayın ağacı”, CC’de *kağın* “kayın ağacı”, DM’de *kağın ağaşı* “kayın ağacı” (Toparlı, 2000: 96; Grønbech, 1942: 191), Çağatay Türkçesi eserlerinden *Şecere-i Terākime*’de *kağın* “kayın ağacı” (Ölmez, 1996: 394) şeklinde görülmektedir.

kağuz “tahıl, darı kabuğu” (Eren, 1999: 220; Pavet de Courteille, 1870: 413) → Kzk. *kağuz* “tahıl kabuğu; gonca, tomurcuk” (Koç, 2003: 303).

Sözcük Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *kağuz* “tahıl, darı kabuğu; buğday, arpa, yulaf, çavdar, pirinç gibi

ekinlerin başağında, başakçıkları veya çiçeği saran kabuk” (Şeyh Süleymān Efendi, 1298: 224).

ķavıķ “darı kepeği, kepek” (EDPT: 583; DTS: 436) → Kzk. *ķavıķ* “buğday, darı gibi hububatların kepeği” (KTAS: 404).

Sözcük, Eski Uygurca metinlerinden TT VII’de *ķavıķ* “darı kepeği” (Wilkens, 2021: 347), KB’de *ķavıķ* “kepek”, DLT’de *ķavıķ* “darı kepeği” (Arat, 1979: 229; Kaçalın, 2019: 233) şeklinde görölmektedir. Ayrıca sözcük Kıpçak Türkçesi eserlerinden BV ve Kİ’de *ķavıķ* “kavut, öğütölüp kavrulmuş buğday ve arpa” şeklinde görölmektedir (Ağar, 1986: 208; Caferoğlu, 1931: 73).

ķađun “kavun” (EDPT: 611; DTS: 406; Eren, 1999: 220) → Kzk. *ķavın* “kavun” (Koç, 2003: 304).

Sözcük, Eski Uygurca metinlerinden TT III’de *ķađun* “kavun” (Wilkens, 2021: 319), DLT ve KB’de *ķađun* “kavun” (Kaçalın, 2019: 211; Hauenschild, 1994: 55; Arat, 1979: 215) şeklinde görölmektedir. Sözcük Harezmi Türkçesi eserlerinden KE’de *ķađun* “kavun” (Ata, 1997: 251), Kıpçak Türkçesi eserlerinden CC’de *ķovun / ħuvun* “kavun”, Kİ’de *ķavun* “kavun” (Grønbech, 1942: 201; Caferoğlu, 1931: 73), Çağatay Türkçesi eserlerinden *Babür Divanı*’nda *ķađun* “kavun” (Yücel, 1995: 354) şeklinde görölmektedir.

ķamđak “çalı çırpı; semer otu; deve dikenini” (EDPT: 627; DTS: 415) → Kzk. *ķamđak*, *ķađbaķ* “çalı çırpı; deve dikenini” (KTAS: 380; Iskakov IX, 2011: 245).

Sözcük, Eski Uygurca metinlerinden TT I’de *ķamđak* “bir tür çimen; dikenli çöven” (Wilkens, 2021: 326), DLT’de *ķamđak* “evlerin delik ve yarıklarını kapadığı zayıf bir ot” (Kaçalın, 2019: 216; Hauenschild, 1994: 55) şeklinde görölmektedir. Harem Türkçesi eserlerinden HŞ’de *ķamđak* “sarımsak” (Hacıeminoğlu, 2000: 284), Kıpçak Türkçesi eserlerinden TA’de *ķamđak* “çalı

çırpı” (Toparlı, 2000: 125), Çağatay Türkçesi eserlerinden MK’de *kamgak* “deve diken” (Ölmez, 1993: 468) şeklinde görülmektedir.

kamış “kamış, saz” (EDPT: 628; DTS: 415; Eren, 1999: 204) → Kzk. *kamıs* “kamış, sazlık” (Koç, 2003: 283).

Sözcük, Eski Uygurca metinlerinden Irk Bitig’de *kamış* / *kamuş* “kamış, saz, sazlık” (Tekin, 2013: 54-55), DLT’de *kamış* “kamış, kamışlık” (Kaçalın, 2019: 217; Hauenschild, 1994: 56) şeklinde görülmektedir. Sözcük Harezmi Türkçesi eserlerinden ML’de *kamış* “kamış” (Battal, 1934: 37), Kıpçak Türkçesi eserlerinden CC, GT ve TZ’de *kamış* “şeker kamışı, sazlık” (Grønbech, 1942: 192; Karamanlıoğlu, 1978: 287; Atalay, 1945: 183), Çağatay Türkçesi eserlerinden MK’de *kamış* “kamış” (Ölmez, 1993: 468) şeklinde görülmektedir.

kapaq, kabak “kabak (sebze)” (EDPT: 582; DTS: 399; Eren, 1999: 199) → Kzk. *kabak* “kabak” (Koç, 2003: 267).

Sözcük, Eski Uygurcada *kabak / kapaq* “kabak, kabak çiçeği” (Wilkens, 2021: 331), DLT’de *kapaq* “kabak, yaş iken yemeği yapılan bir sebze” (Kaçalın, 2019: 220; Hauenschild, 1994: 54) şeklinde görülmektedir. Sözcük Kıpçak Türkçesi eserlerinden CC ve TZ’de *kabak* “kabak (sebze)” şeklinde görülmektedir (Grønbech, 1942: 188; Atalay, 1945: 181).

kara erük “siyah erik” (EDPT: 643; DTS: 422) → Kzk. *kara örik* “siyah erik, mürdüm eriği” (Koç, 2003: 292).

Sözcük, Harezmi Türkçesi eserlerinden ML’de *kara ürük* “siyah erik” şeklinde görülmektedir (Battal, 1934: 37). Bununla birlikte sözcük, Kıpçak Türkçesi eserlerinden DM’de *kara erük* “kara erik” şeklinde görülmektedir (Toparlı, 2003: 88).

kara ot “Hindistan’dan gelen zehirli bir bitki, baldıran otu” (EDPT: 643; DTS: 422) → Kzk. *kara ot* “semizotugiller sınıfından, tadı acı olan bitki” (Iskakov IX, 2011: 347).

Sözcük, DLT’de *ķara ot* “Hindistan’dan gelen zehirli bir bitki, baldıran otu” şeklinde görölmektedir (Kaçalın, 2019: 222).

ķaraġan “kısa boylu, dikenli bir bitki” (DTS: 425) → Kzk. *ķaraġan* “kısa boylu, çok dallı dikenli bir bitki” (Koç, 2003: 290).

Sözcük, DLT’de *ķaraķan* “bir daġ ağacı türü” şeklinde görölmektedir (Kaçalın, 2019: 222; Hauenschild, 1994: 56).

ķara yıġaç “karaaġaç” (Abik, 1993: 355) → Kzk. *ķara ağaç* “karaaġaç” (Koç, 2003: 290).

Sözcük Çaġatay Türkçesi eserlerinden *Tarih-i Enbiya ve Hükema* adlı eserde *ķara yıġaç* “karaaġaç” şeklinde görölmektedir (Abik, 1993: 355).

ķaramuķ “it üzümü; buġdayın içersinde yer alan taneler” (EDPT: 660; DTS: 424) → Kzk. *ķaramuķ* “yaban mersini, keçi yemişi” (Koç, 2003: 292).

Sözcük, DLT’de *ķaramuķ* “karamuk, buġday içersinde yer alan karamuk taneleri” şeklinde görölmektedir (Kaçalın, 2019: 223; Hauenschild, 1994: 57). Sözcük Kıpçak Türkçesi eserlerinden İH’de *ķaramuķ* “gülçer denilen karaca tohum” (İzbudak, 1936: 27), Çaġatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *ķaramuġ* “buġdayın içinde yer alan siyah taneler” (Şeyh Süleymān Efendi, 1298: 216) şeklinde görölmektedir.

ķavaķ, ķabaķ “kavak, kavak ağacı” (Eren, 1999: 219) → Kzk. *ķuvaķ* “kavak ağacı” (Iskakov X, 2011: 174).

Sözcük, Harezmi Türkçesi eserlerinden KE’de *ķabaķ* “kavak, kavak ağacı” (Ata, 1997: 276), Kıpçak Türkçesi eserlerinden TA’de *ķavaķ* “kavak, kava ağacı” (Toparlı, 2000: 132) şeklinde görölmektedir.

ķavla, ķalva “sebze, yeşillik” (EDPT: 584; DTS: 437) → Kzk. *ķavla* “gür ve sık çıkan ot, yeşillik” (Iskakov IX, 2011: 496) . Hatta Kazakçada *ķavla-* “(ot) gür ve sık çıkmak” fiili de vardır (Koç, 2003: 303).

Sözcük Eski Uygurcada *ķavla / ķalva* “sebze, yeşillik” şeklinde görölmektedir (Wilkens, 2021: 324).

ķavra, ķavray “sarı renkli büyük bitki” (ESTY V: 171) → Kzk. *ķuvray* “kamuş gibi uzun, büyük bir bitki” (Iskakov X, 2011: 205).

Sözcük, Kıpçak Türkçesi eserlerinden Kİ’de *ķavra* “sarı renkli bitki, saman” şeklinde görölmektedir (Caferoğlu, 1931: 76).

ķekre “ilaç yapımında da kullanılan, tadı ekşi veya acı olan bir bitki” (EDPT: 712; DTS: 295) → Kzk. *ķekire* “peygamber çiçeği; develerin yediği bir tür ot; ekinlerin arasından çıkan tadı acı bir bitki” (Koç, 2003: 225; Iskakov VII, 2011: 760).

Sözcük, Eski Uygurcada *ķekre* “tadı acı şifalı bir bitki” (Rachmati, 1932: 406), DLT’de *ķekre* “develerin yediği acı bir ot” (Kaçalın, 2019: 242; Hauenschild, 1994: 49) şeklinde görölmektedir. Ayrıca sözcük, ağatay Türkçesi sözlüklerinden LT’de *ķekre* “bir acı ot” şeklinde görölmektedir (şeyh Süleymān Efendi, 1298: 254).

ķendir “ķendir, kenevir; keten” (EDPT: 729; DTS: 298; Eren, 1999: 230) → Kzk. *ķendir* “ķendir, kenevir”. Ayrıca sözcük Kazakçada *ķendir* “kenevirten yapılmış ip, urgan” anlamında da kullanılmaktadır (Koç, 2003: 228).

Sözcük, Eski Uygurca metinlerinden TT VII’de *ķendir* “kenevir tohumu” şeklinde görölmektedir (Rachmati, 1932: 122; Wilkens, 2021: 356). Sözcük, Kıpçak Türkçesi eserlerinden CC, Kİ ve TZ’de *ķendir* “ķendir” (Grønbech, 1942: 138; Caferoğlu, 1931: 44; Caferoğlu, 1945: 194), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden

LÇT’de *kendir* “keten, keten tohumu” (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 255) şeklinde görülmektedir.

keşür, geşür (< Far. *gezer*) “havuç” (Eren, 1999: 234) → Kzk. *keşir* “havuç” (KTAS: 327).

Sözcük, DLT’de *geşür* “havuç” şeklinde görülmektedir (Kaçalın, 2019: 189). Ayrıca sözcük, Harezmi Türkçesi eserlerinden ML’de *keşir* “havuç” (Battal, 1934: 41), Kıpçak Türkçesi eserlerinden Kİ ve TZ’de *keşür* “havuç” (Caferoğlu, 1931: 46; Atalay, 1945: 196), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *keşir* “havuç, sebze” (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 254) şeklinde görülmektedir.

kevrık “çalı görünümlü, çok yıllık tıbbi bir bitki, hayıt; deve elması” (EDPT: 690; DTS: 304) → Kzk. *kevrık* “kumlu yerde yetişen, ilaç için kullanılan dikenli bir bitki; çakşır” (Iskakov VII, 2011: 737).

Sözcük, DLT’de *kevrık* “diken, çakırdiken” şeklinde görülmektedir (Kaçalın, 2019: 253; Hauenschild, 1994: 51).

kèyikoti “kekik, hoş kokulu bir bitki” (EDPT: 755; DTS: 295) → Kzk. *kıyık otı* “dağda yetişen hoş kokulu bir bitki” (Iskakov VIII, 2011: 43).

Sözcük, DLT’de *keyik* olarak geçmekte ve ‘yabani olan her şey’ için kullanılmaktadır (Kaçalın, 2019: 253).

kıçı “hardal” (EDPT: 590; DTS: 440; Eren, 1999: 235) → Kzk. *kışa* “hardal otu” (Koç, 2003: 353).

Sözcük, DLT’de *kıçı* “hardal” şeklinde görülmektedir (Kaçalın, 2019: 269; Hauenschild, 1994: 60). Ayrıca sözcük, Harezmi Türkçesi eserlerinden ML’de *kıçı* “hardal” (Battal, 1934: 42), Kıpçak Türkçesi eserlerinden TZ’de *kıç / kış* “hardal” (Atalay, 1945: 198), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *kıçı*

“hindibaya benzer bir çeşit bitki” (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 244) şeklinde görülmektedir.

kımızdık “kuzukulağı” (VEWT: 264) → Kzk. *kımızdık* “tadı ekşi bir ot; kuzukulağı” (Koç, 2003: 374).

Sözcük, Türkçenin tarihî ve çağdaş lehçelerinde görülen *kımız* sözcüğünden gelmektedir. Kımızın ekşi bir tat olması kuzukulağının tadının da kımıza benzemesi bu sözcüğün oluşmasına neden olmuştur. Kımızdık (kuzukulağı) sözcüğün anlamı “kımız gibi, kımız gibi ekşi” olarak verilebilir. Ayrıca Kazaklar, kımızın tadını ekşitebilmek için kımızdık (kuzukulağı) dedikleri bitkiyi içine katarlar.

kıyak “kamış, saz, ot” (ESTY VI: 201) → Kzk. *kıyak* “sazlık, kamış; çayırılık, ot” (Iskakov IX, 2011: 597).

Sözcük Çağatay Türkçesinde *kıyak* “kamış, saz, ot” şeklinde görülmektedir (Pavet de Courteille, 1870: 443).

kızalak (< kız + alak) “kırmızı renkli bir çiçek” (Durgut, 1995: 502) → *kızanağ* (< kız + anağ) “domates, kırmızı renkli bir bitki” (Koç, 2003: 342). Sözcük Kazakçada, *kız-* fiiline *-anak* yapım ekinin getirilmesiyle oluşturulmuştur (Öner, 2013: 93).

Sözcük, Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *kızalağ* “kırmızı renkli bir çiçek” şeklinde görülmektedir (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 246).

kızgaldak “lale” (ESTY VI: 191) → Kzk. *kızgaldak* “lale” (Koç, 2003: 342).

Sözcük, Çağatay Türkçesinde *kızalak* “lale” şeklinde görülmektedir (Pavet de Courteille, 1870: 447).

ķoban “büyük, iri taneli bir buğday” (Şeyh Sleymn Efendi, 1298: 230) → Kzk. *ķoban*, *ķoban* “iri taneleri olan bir buğday eŐidi” (KTAS: 412).

Sözcük, Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LT’de *ķoban* “büyük, iri taneli bir buğday” Şeklinde grlmektedir (Şeyh Sleymn Efendi, 1298: 230).

ķoęa “su kamışı, saz, hasır otu” (ESTY VI: 10; VEWT: 275) → Kzk. *ķoęa* “su kamışı, saz” (Koç, 2003: 310).

Sözcükle ilgili en açık bilgiyi Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü’nden görmekteyiz. Burada sözcüğün kökeninin belli olmadığı ve aędaŐ leħelerde kullanıldığı belirtilmiŐtir (Eren, 1999: 249).

ķonak “bir tür darı” (EDPT: 637; DTS: 455) → Kzk. *ķonak* “darının bir türü; bir çeşit pırasa” (Koç, 2003: 316; Iskakov X, 2011: 26).

Sözcük, Eski Uygurca metinlerden TT VII’de *ķonak* “darı eŐidi” (Wilkens, 2021: 391), DLT’de *ķonak* “bir çeşit kaba darı” (Kaçalın, 2019: 276; Hauenschild, 1994: 60) Şeklinde grlmektedir. Sözcük, Harezmi Türkçesi eserlerinden KE’de *ķonak* “bir tür ufak darı” (Ata, 1997: 334), Kıpçak Türkçesi eserlerinden İH’de *ķonak tariğ* “bir cins darı” (İzbudak, 1936: 31), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LT’de *ķonak* “bir tür darı” (Şeyh Sleymn Efendi, 1298: 240) Şeklinde grlmektedir.

ķk “yeşil, yeşillik, ot” (EDPT: 708; DTS: 312) → Kzk. *ķk* “yeşil, imen; sebze, meyve” (Koç, 2003: 243).

Sözcük, ET’den itibaren Türkçenin tüm tarihi dönemlerinde *ķk* “gök, gökyüzü; mavi, yeşil; asıl, kök” gibi Őekillerde grlmektedir. Ancak Harezmi Türkçesi eserlerinden ME’de *ķk* “yeşil, ot” (Ata, 1997: 340), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden

LÇT’de *kök* “yeşil, yeşillik” (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 259) şeklinde görülmektedir.

köken, kögen “şeftali; gövem eriği” (Atalay, 1945: 206) → Kzk. *köken* “ceviz, zeytin gibi yuvarlak şekilli bir meyve; çalı, kısa ağaç” (Iskakov VIII, 2011: 235).

Sözcük, Kıpçak Türkçesi eserlerinden TA’de *köken* “şeftali”, TZ’de *kögen, kögem* “gövem eriği” (Atalay, 1945: 206; Toparlı, 2000: 122), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *kögem* “sert bir ağaç” (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 259) şeklinde görülmektedir.

kömürgen “dağ soğanı” (EDPT: 691; DTS: 326; Eren, 1999: 257) → Kzk. *köbürgen, kömürgen* “dağ soğanı; dağ sarımsağı” (KTAS: 329).

Sözcük, sadece DLT’de *kömürgen, kövürgen* şeklinde geçmekte ve ‘dağ soğanı’ anlamında kullanılmaktadır (Kaçalın, 2019: 292; Hauenschild, 1994: 52).

kımlak “kendirgiller familyasından bir bitki, şerbetçi otu” (EDPT: 628; DTS: 466) → Kzk. *kılmak* “ilaç yapımında kullanılan, uzun saplı, dikenli bir bitki” (Iskakov X, 2011: 307).

Sözcük, DLT’de *kımlak* “Kıpçak illerinde yetişen, yaprağı fasulye yaprağına benzer sarmaşık gibi bir ot” şeklinde görülmektedir (Kaçalın, 2019: 302; Hauenschild, 1994: 61). Bununla birlikte sözcük, Çağatay Türkçesinde *kılmak* “bir tür ot” şeklinde görülmektedir (Pavet de Courteille, 1870: 436).

malğuna “ılgın ağacına benzer bir bitki” (DTS: 335; VEWT: 324) → Kzk. *balğın* “bir tür bitki, ağaç” (Koç, 2003: 77).

Sözcük, DLT’de *malğuna / bulğuna* “ılgın ağacına benzer ağaç” şeklinde görülmektedir (Kaçalın, 2019: 127; Hauenschild, 1994: 40).

murç, murç (< Sans. *marica, marīca*) “biber, karabiber” (EDPT: 771; DTS: 346) → Kzk. *burış* “karabiber, biber” (Koç, 2003: 99).

Sözcük, Eski Uygurca metinlerinden TT VII’de *murç* “karabiber” (Wilkens, 2021: 476), DLT’de *murç* “biber” (Kaçalın, 2019: 331; Hauenschild, 1994: 63) şeklinde görülmektedir. Sözcük, Kıpçak Türkçesi eserlerinden CC ve Kİ’de *burç* “karabiber” (Grønbech, 1942: 69; Caferoğlu, 1931: 23), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *borc / burc* “biber” (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 78) şeklinde görülmektedir.

orman “orman” (Eren, 1999: 309) → Kzk. *orman* “orman” (Koç, 2003: 417).

Sözcük Harem Türkçesi eserlerinden NF’de *orman* “orman” (Ata, 1998: 128), Kıpçak Türkçesi eserlerinden CC ve Kİ’de *orman* “orman, ağaç kümesi” (Grønbech, 1942: 179; Caferoğlu, 1931: 63) şeklinde görülmektedir.

ot “bitki, ot” (EDPT: 34; DTS: 373; Eren, 1999: 310) → Kzk. *ot* “ot” (Koç, 2003: 419).

Sözcük, Eski Uygurca metinlerde TT V *ot* “ot, yeşillik” (Clauson, 1972: 34-35), DLT’de *ot* “ot” (Kaçalın, 2019: 361) şeklinde görülmektedir. Sözcük, Harezmi Türkçesi eserlerinden NF ve KE’de *ot* “ot, nebat” (Ata, 1997: 451; Ata, 1998: 523), Kıpçak Türkçesi eserlerinden CC ve Kİ’de *ot* “ot, yabancı bitki” (Grønbech, 1942: 180; Caferoğlu, 1931: 63), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *ot* “ot, bitki, çayır; zehir” (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 24) şeklinde görülmektedir.

öleñ “çim, çimen, taze yeşil ot” (EDPT: 147) → Kzk. *öleñ* “sulak yerde yetişen ot, çimen” (Iskakov XII, 2011: 131).

Sözcük Eski Uygurcada *öleñ* “çimen, çayır” şeklinde görülmektedir (Wilkens, 2021: 530). Sözcük, Çağatay Türkçesi

sözlüklerinden LÇT’de *öley* “çayır, çimen” şeklinde görülmektedir (LÇT, 1289: 39).

özek “ağacın bedeni, özü” (EDPT: 285; DTS: 395) → Kzk. *özek* “bitkilerin kök, gövde ve dallarının ortasında boydan boya bulunan hafif, gevrek ve çoğu yumuşak bölüm, öz” (Koç, 2003: 424).

Sözcük, Kıpçak Türkçesi eserlerinden TZ’de *özek* “ağacın bedeni, özü”, İH’de *özdek* “ağacın bedeni, özü” (Atalay, 1945: 228; İzbudak, 1936: 37), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *özek* “bir şeyin içi, çekirdek” (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 32) şeklinde görülmektedir.

sağız, sakız “sakız” (EDPT: 817; DTS: 481; Eren, 1999: 351) → Kzk. *sağız* “sakız” (Koç, 2003: 458).

Sözcük Eski Uygurcada *sağız* “sakız” (Rachmati, 1932: 137), DLT’de *sağız / sakız* “sakız” (Kaçalın, 2019: 386) şeklinde görülmektedir. Ayrıca sözcük, Harezmi Türkçesi eserlerinden ML’de *sağız* “sakız” (Battal, 1934: 58), Kıpçak Türkçesi eserlerinden CC’de *sağız* “sakız”, İM’de *sağız* “sakız” (Toparlı, 1992: 586; Grønbech, 1942: 214).

saz “kamuş, ot, bataklık” (VEWT: 406) → Kzk. *saz* “kamuş, sazlık, bataklık; çayır” (Koç, 2003: 459; KTAS: 571).

Sözcük, Harezmi Türkçesi eserlerinden HŞ’de *saz* “kamuş, ot, sazlık” (Hacıeminoğlu, 2000: 307), Kıpçak Türkçesi eserlerinden Kİ’de *saz* “orman”, CC’de *saz* “bataklık” (Grønbech, 1942: 216; Caferoğlu, 1931: 88), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *saz* “hasır otu, kamuş” (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 179) şeklinde görülmektedir.

sarumsak “sarımsak” (EDPT: 853; DTS: 489; Eren, 1999: 357) → Kzk. *sarumsak* “sarımsak” (Koç, 2003: 470).

Sözcük DLT’de *sarmusaḳ* / *samursaḳ* “sarımsak” şeklinde görülmektedir (Kaçalın, 2019: 393; Hauenschild, 1994: 66). Ayrıca sözcük, Harem Türkçesi eserlerinden ML’de *sarımusaḳ* “sarımsak”, KE’de *sarmusaḳ* “sarımsak” (Battal, 1934: 59; Ata, 1997: 603), Kıpçak Türkçesi eserlerinden Kİ ve TZ’de *sarımusaḳ* “sarımsak”, CC’de *sarmusaḳ* “sarımsak” (Grønbech, 1942: 214; Caferoğlu, 1931: 87; Atalay, 1945: 233), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *sarımusaḳ* “sarımsak” (Şeyh Süleymān Efendi, 1298: 179) şeklinde görülmektedir.

soğan, saḡun “soğan” (EDPT: 812; DTS: 507; Eren, 1999: 372) →
Kzk. *soğan* “bahçede, tarlada yetişen bir bitki” (KTAS: 602).

Sözcük, Eski Uygurcada *soḡun* “soğan” (Rachmati, 1932: 128), DLT’de *soğan* / *soḡon* “soğan” (Kaçalın, 2019: 414; Hauenschild, 1994: 69) şeklinde görülmektedir. Sözcük, Harezmi Türkçesi eserlerinden ML’de *soğan* “soğan” (Battal, 1934: 62), Kıpçak Türkçesi eserlerinden CC ve TZ’de *soğan* “soğan” (Grønbech, 1942: 221; Atalay, 1945: 239), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *soğan* “soğan” (Şeyh Süleymān Efendi, 1298: 191) şeklinde görülmektedir.

söḡüt “söḡüt ağacı” (EDPT: 819; DTS: 510; Eren, 1999: 375) →
Kzk. *sāvīt* “söḡüt ağacı” (KTAS: 595).

Sözcük, Eski Uygurca metinlerden TT I’de *söḡüt* “söḡüt ağacı” (Clauson, 1972: 819), DLT’de *söḡüt* “söḡüt ağacı” (Kaçalın, 2019: 417; Hauenschild, 1994: 69) şeklinde görülmektedir. Ayrıca sözcük Harezmi Türkçesi eserlerinden ME’de *söḡüt* “ağaç” (Yüce, 1993: 177), Kıpçak Türkçesi eserlerinden TA’de *söḡüt* “söḡüt ağacı” (Toparlı, 2000: 274), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *söḡüd* “söḡüt ağacı” (Şeyh Süleymān Efendi, 1298: 192) şeklinde görülmektedir.

süpürğü “süpürge” (EDPT: 792; DTS: 517) → Kzk. *sıpirğı*, *sıpirğış*, *sıpirtkı* “süpürge, süpürge otu” (Iskakov XIII, 2011: 534-535).

Sözcük DLT’de *süpürğü* “süpürge” şeklinde görülmektedir (Kaçalın, 2019: 428). Harezmi Türkçesi eserlerinden ML’de *süpürğü* “süpürge” (Battal, 1934: 65), Kıpçak Türkçesi eserlerinden Kİ’de *süpürge* “süpürge”, TZ’de *sıpirge* / *sıpirgi* “süpürge”, CC’de *sibürtki* “süpürge” (Caferoğlu, 1931: 94; Atalay, 1945: 239; Grønbech, 1942: 219), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *süpürğü* “süpürge” (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 188) şeklinde görülmektedir.

tal “söğüt ağacı” (EDPT: 489) → Kzk. *tal* “yaş dalları olan, ince yapraklı ağaç, söğüt” (Koç, 2003: 514; Iskakov XIII, 2011: 645).

Sözcük, Harezmi Türkçesi eserlerinden NF’de *tal* “ağaç” (Ata, 1998: 401), Kıpçak Türkçesi eserlerinden GT’de *tal* “söğüt” (Karamanlıoğlu, 1978: 368), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *tal* “söğüt ağacı” (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 102) şeklinde görülmektedir.

tarıg “arpa, buğday, darı; ekin, bitki” (EDPT: 537; DTS: 537; Eren, 1999: 105) → Kzk. *tarı* “darı, akdarı” (Koç, 2003: 524; Iskakov XIV, 2011: 16).

Sözcük Eski Uygurca metinlerinden Irk Bitig’de *tarıg* “ekin” (Tekin, 2013: 61), DLT’de *tarıg* “ekin, bitki; arpa, buğday” (Kaçalın, 2019: 443; Hauenschild, 1994: 73) şeklinde görülmektedir. Sözcük, Harezmi Türkçesi eserlerinden NF’de *tarıg* “buğday”, KE’de *tarık* “buğday” (Ata, 1997: 599; Ata, 1998: 405), Kıpçak Türkçesi eserlerinden CC, Kİ ve TZ’de *tarı* “darı” (Grønbech, 1942: 236; Caferoğlu, 1931: 99; Atalay, 1945: 252), Çağatay Türkçesi eserlerinden LD’de *tarı* “darı, ekin” (Karaağaç, 1997: 358) şeklinde görülmektedir.

tavulku “kızıll ağaç” (EDPT: 440; DTS: 542) → Kzk. *tobilgi* “kızılcık ağacı” (Koç, 2003: 538).

Sözcük, DLT’de *tavulki* “hünnap, çiğde” şeklinde görülmektedir (Kaçalın, 2019: 451; Hauenschild, 1994: 74).

tèrek “ağaç, kavak ağacı” (EDPT: 543; DTS: 553) → Kzk. *terek* “kavak, kavak ağacı” (Koç, 2003: 535).

Sözcük, DLT’de *tèrek* “kavak” şeklinde görülmektedir (Kaçalın, 2019: 465; Hauenschild, 1994: 75). Sözcük, Harezmi Türkçesi eserlerinden KE’de *terek* “asma” (Ata, 1997: 387), Kıpçak Türkçesi eserlerinden CC, Kİ ve TZ’de *terek* “ağaç, hurma ağacı” (Grønbech, 1942: 242; Caferoğlu, 1931: 102; Atalay, 1945: 256), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *terek / tirek* “servi, kavak” (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 108) şeklinde görülmektedir.

tit “karaçam ağacı” (EDPT: 449; DTS: 569) → Kzk. *tit* “karaçam” (Shnitnikov, 1966: 207).

Sözcük, Eski Uygurca metinlerinden TT I’de *tit* “karaçam, çam ağacı” (Clauson, 1972: 449; Wilkens, 2021: 716), DLT’de *tit* “çam ağacı” (Kaçalın, 2019: 471; Hauenschild, 1994: 75) şeklinde görülmektedir.

tiken “diken” (EDPT: 483; DTS: 558) → Kzk. *tiken* “diken” (Koç, 2003: 572).

Sözcük, Eski Uygurcada *tiken* “diken” (Rachmati, 1932: 5), DLT ve KB’de *tiken* “diken” (Kaçalın, 2019: 472; Arat, 1979: 445) şeklinde görülmektedir. Sözcük, Kıpçak Türkçesi eserlerinden TZ’de *tiken* “diken” (Atalay, 1945: 258), Çağatay Türkçesi eserlerinden MK’de *tiken* “diken” (Ölmez, 1993: 554) şeklinde görülmektedir.

tikenek “diken” (EDPT: 483) → *tikenek* “diken” (Koç, 2003: 573).

Sözcük, Kıpçak Türkçesi eserlerinden Kİ ve TZ'de *tikenek* “diken” şeklinde görülmektedir (Atalay, 1945: 258; Caferoğlu, 1931: 102).

ur “tohum” (Toparlı, 2014: 293) → Kzk. *urlıq* (ur + lıq) “tohumluk, bitki tohumu; tane, tahıl” (KTAS: 700). Sözcük, Kazakçada yapım ekli şekilde görülmektedir.

Sözcük, yalnızca Kıpçak Türkçesi eserlerinden Kİ'de *ur* “tohum” şeklinde görülmektedir (Caferoğlu, 1931: 112).

uruğ “tohum” (EDPT: 214; DTS: 615) → Kzk. *urıq* “tohum, bitki tohumu; tahıl, tane” (Koç, 2003: 587; Iskakov XIV, 2011: 744).

Sözcük Eski Uygurcada *uruğ* “tohum” (Rachmati, 1932: 3), DLT ve KB'de *uruğ* “tohum, tane” (Kaçalın, 2019: 523; Arat, 1979: 497) şeklinde görülmektedir. Sözcük, Harezmi Türkçesi eserlerinden KE'de *uruğ* “tohum” (Ata, 1997: 672), Kıpçak Türkçesi eserlerinden BV'de *uruq* “bir bitki” (Ağar, 1986: 328), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT'de *uruğ / uruq* “tohum; zerdali, kayısı” (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 31) şeklinde görülmektedir.

üzüm “üzüm” (EDPT: 288; DTS: 631; Eren, 1999: 431) → Kzk. *üzim, jüzim* “üzüm” (Koç, 2003: 189).

Sözcük, Eski Uygurcada *üzüm* “üzüm” (Rachmati, 1932: 83; Wilkens, 2021: 834), DLT'de *üzüm* “üzüm” (Kaçalın, 2019: 541; Hauenschield, 1994: 80) şeklinde görülmektedir. Ayrıca sözcük, Harezmi Türkçesi eserlerinden ML'de *üzüm* “üzüm” (Battal, 1934: 83), Kıpçak Türkçesi eserlerinden GT ve Kİ'de *üzüm* “üzüm”, CC ve TZ'de *yüzüm* “üzüm” (Karamanlıoğlu, 1978: 386; Caferoğlu, 1931: 116; Grønbech, 1942: 132; Atalay, 1945: 291), Çağatay Türkçesi eserlerinden MK'de *üzüm* “üzüm” (Ölmez, 1993: 563) şeklinde görülmektedir.

yabçan, yavçan “(bitki) pelin” (EDPT: 872; DTS: 235; Eren, 1999: 444) → Kzk. *juvsan* “(bitki) pelin, ak pelin” (Koç, 2003: 184).

Sözcük, DLT’de *yapçan / yavşan* “yavşan otu” şeklinde görülmektedir (Kaçalın, 2019: 557; Hauenschild, 1994: 81). Sözcük, Kıpçak Türkçesi eserlerinden İH’de *yavşan* “bir tür ot, yavşan otu” (İzbudak, 1936: 51), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *yavşan* “yavşan otu” (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 301) şeklinde görülmektedir.

yağak “ceviz” (EDPT: 900; DTS: 224) → Kzk. *janak, janğak* “ceviz” (Koç, 2003: 161).

Sözcük, Eski Uygurca metinlerinden Irk Bitig’de *yağak* “ceviz” (Tekin, 2013: 65), DLT’de *yağak* “ceviz” (Kaçalın, 2019: 544; Hauenschild, 1994: 81) şeklinde görülmektedir. Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *yanag, yanğak* “ceviz” (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 300) şeklinde görülmektedir.

yandak “deve diken, geven diken” (EDPT: 947; DTS: 232) → Kzk. *jantak* “10-15 cm’e kadar uzayan dikenli bir bitki; deve diken” (Koç, 2003: 161).

Sözcük, DLT’de *yandak tiken* “geven diken” şeklinde görülmektedir (Kaçalın, 2019: 554; Hauenschild, 1994: 82). Ayrıca sözcük, Harezmi Türkçesi eserlerinden KE’de *yandak* “deve diken” şeklinde görülmektedir (Ata, 1997: 704).

yapurğak “yaprak” (EDPT: 879; DTS: 237) → Kzk. *japırak, jarpak* “yaprak” (Koç, 2003: 162).

Sözcük, Eski Uygur metinlerinden U II *yapurğak* “yaprak” (Wilkens, 2021: 865), DLT’de *yapurğak* “yaprak” (Kaçalın, 2019: 558) şeklinde görülmektedir. Sözcük, Harezmi Türkçesi eserlerinden NF’de *yapurğak / yaprak* “yaprak”, KE’de *yafrak / yapurğak* “yaprak” (Ata, 1997: 541; Ata, 1998: 498), Kıpçak Türkçesi eserlerinden Kİ ve TZ’de *yaprak* “yaprak” (Caferoğlu,

1931: 119; Atalay, 1945: 279), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *yapraq* “yaprak” (Şeyh Süleymān Efendi, 1298: 289) şeklinde görülmektedir.

yarma “yarma, bulgur” (EDPT: 969) → Kzk. *jarma, jarmak* “yarma, yarmak, yarılmış buğday, arpa, darı” (Koç, 2003: 164; Iskakov VI, 2011: 105).

Sözcük, Kıpçak Türkçesi eserlerinden TZ’de *yarma* “yarma, bulgur” şeklinde geçmektedir (Atalay, 1945: 280).

yarpuz “güzel koku yayan bir bitki, nane” (EDPT: 957; DTS: 243) → Kzk. *jalbiz* “nane” (Koç, 2003: 156). Sözcük çağdaş lehçelerden Kırgızcada *calbiz* “nane” şeklinde görülmektedir (Yudahin, 2011: 167).

Sözcük, DLT’de *yarpuz* “güzel kokulu bir ot, kır nanesi” şeklinde görülmektedir (Kaçalın, 2019: 565; Hauenschild, 1994: 84). Ayrıca sözcük, Kıpçak Türkçesi eserlerinden İH’de *yarpuz* “yaban pancarı”, TZ’de *yarpuz* “su nanesi” (İzbudak, 1936: 51; Atalay, 1945: 280), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *yarpuz* “kekik gibi bir ot” (Şeyh Süleymān Efendi, 1298: 291) şeklinde görülmektedir.

yasımuğ, yasmuğ “mercimek” (EDPT: 975; DTS: 245) → Kzk. *jasımuğ* “mercimek” (Koç, 2003: 167).

Sözcük, Eski Uygurca metinlerinde *yasımuğ* “mercimek” şeklinde görülmektedir (Rachmati, 1932: 119). Sözcük, Harezmi Türkçesi eserlerinden NF ve KE’de *yasmuğ* “mercimek” (Ata, 1997: 714; Ata, 1998: 474), Kıpçak Türkçesi eserlerinden BM’de *yasmığ* “yabani za’feran” (Zajackowski, 1954: 63), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *yasmuğ* “mercimek” (Şeyh Süleymān Efendi, 1298: 294) şeklinde görülmektedir.

yava “yabani soğan” (EDPT: 871; DTS: 248) → Kzk. *juva* “yabani soğan” (Koç, 2003: 184).

Sözcük Eski Uygurca TT V’de *yava* “yabani soğan” (Clauson, 1972: 871; Wilkens, 2021: 877), DLT’de *yava* “kolgan diken” (Kaçalın, 2019: 570; Hauenschild, 1994: 85) şeklinde görülmektedir. Ayrıca sözcük, Kıpçak Türkçesi eserlerinden TA’de *yava* “soğan”, TZ’de *yava* “pırasa” şeklinde görülmektedir (Toparlı, 2000: 144; Atalay, 1945: 281).

yemiş “meyve, yemiş” (EDPT: 938; DTS: 255; Eren, 1999: 451) → Kzk. *jemis* “meyve, yemiş” (Koç, 2003: 174).

Sözcük, Eski Uygurca metinlerden U II’de *yemiş* “yemiş, meyve” (Clauson, 1972: 938; Wilkens, 2021: 888), DLT’de *yemiş* “meyve” (Kaçalın, 2019: 583) şeklinde görülmektedir. Ayrıca sözcük, Harezmi Türkçesi eserlerinden KE’de *yemiş* “meyve” (Ata, 1997: 724), Kıpçak Türkçesi eserlerinden CC ve TZ’de *yemiş* “yemiş, meyve” (Grønbech, 1942: 121; Atalay, 1945: 284), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT’de *yemiş* “meyve, yemiş” (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 314) şeklinde görülmektedir.

yılğın “ılgın ağacı” (EDPT: 926; DTS: 266) → Kzk. *juğıl* “ılgın ağacı” (Koç, 2003: 193).

Sözcük, DLT’de *yılğın* “ılgın ağacı” şeklinde görülmektedir (Kaçalın, 2019: 591). Sözcük, Harezmi Türkçesi eserlerinden ML’de *ılgın* “ılgın” (Battal, 1934: 35), Kıpçak Türkçesi eserlerinden TA’de *yılğın* “ılgın ağacı” (Toparlı, 2000: 161) şeklinde görülmektedir.

yigde “iğde, iğde ağacı” (EDPT: 911; DTS: 260) → Kzk. *jiyde* “iğde” (Koç, 2003: 177).

Sözcük, Eski Uygurca metinlerde *yigde* “iğde” (Rachmati, 1932: 128), DLT’de *yigde* “iğde” (Kaçalın, 2019: 594) şeklinde görülmektedir. Sözcük, Harezmi Türkçesi eserlerinden ML’de *yigde* “iğde, iğde ağacı” (Battal, 1934: 89), Kıpçak Türkçesi eserlerinden TA’de *yigde* “iğde” (Toparlı, 2000: 170), Çağatay Türkçesi

eserlerinden LD'de *yigde* "iğde" (Karaağaç, 1997: 498) şeklinde görülmektedir.

yiken "kargı, kamyş; hasır otu" (EDPT: 913) → Kzk. *jeken* "kargı, kamyş" (Iskakov VI, 2011: 271).

Sözcük, DLT'de *yigen* "papürüs otu" şeklinde görülmektedir (Kaçalın, 2019: 594; Hauenschild, 1994: 87). Ayrıca sözcük, Kıpçak Türkçesi eserlerinden TZ'de *yeken* "kargı, kamyş" şeklinde görülmektedir (Atalay, 1945: 283).

yonçğa "yonca otu" (EDPT: 971; Eren, 1999: 457) → Kzk. *jonışka, jonırışka* "yonca" (Koç, 2011: 181).

Sözcük Eski Uygurcada *yorıñçğa* "yonca" (Wilkens, 2021: 914), DLT'de *yorıñçğa* "yonca" (Kaçalın, 2019: 601; Hauenschild, 1994: 89) şeklinde görülmektedir. Sözcük, Harezmi Türkçesi eserlerinden ML'de *yonçğa* "yonca" (Battal, 1934: 92), Kıpçak Türkçesi eserlerinden İH'de *yonça* "yonca" (İzbudak, 1936: 54), Çağatay Türkçesi sözlüklerinden LÇT'de *yorunçğa* "yonca" (Şeyh Süleymân Efendi, 1298: 305) şeklinde görülmektedir.

Sonuç: Kazakçanın söz varlığında; Köktürkçe, Eski Uygurca, Kutadgu Bilig, Divan-ı Lügati't-Türk, Kıpçakça ve Çağataycada bulunan birçok sözcüğün korunduğu bilinen bir gerçektir. Bugünkü Kazakçanın söz varlığında Eski Türkçenin izini sürdüğümüz bu çalışmada verdiğimiz bitki adları da bu bilgiyi pekiştirmektedir. Çalışmamızda yer alan bitki adlarının çoğu Türkçe kökenli sözcüklerden oluşmakla birlikte bazı alıntı sözcükler de yer almaktadır. Örneğin; Eski Türkçe metinlerde görülen *mirç*, *murç* sözcüğü, Sanskritçe *marica*, *marīca* (biber, karabiber) sözcüğünden alıntıdır. Sözcük Türkçenin tarihî dönemlerinden Kazakçaya kadar kullanılagelmiştir. Yine, Eski Türkçede görülen *aluç* (yaban eriği; seftali) sözcüğü Farsça *allūča* sözcüğünden gelmektedir. Türkçenin tarihî dönemlerinden Kazakçaya gelene kadar *alşa* şekline bürünmüştür. Bu alıntı sözcüklere baktığımızda, Türkçenin tarihî

dönemlerinde Türkçenin fonetik yapısına uydurularak alıntılandığı ve buradan da Kazakçanın söz varlığına geçtiği görülmektedir.

Bitki adları genellikle Eski Türkçeden Kazakçaya gelene kadar anlam ve şekil açısından büyük ölçüde kendilerini korumuştur. Ancak bazı sözcüklerin Türkçenin farklı dönemlerinde çeşitli anlamlar ve şekillere bürünerek Kazakçaya geçtiğini görmekteyiz. Örneğin; Eski Türkçe metinlerde *yapurğak* “yaprak” şeklinde görülen sözcük Kıpçak ve Çağatay Türkçesi eserlerinde *yapraq* şeklinde görülmüş ve buradan da Kazakçaya aynı şekilde geçmiştir. Yine Eski Türkçe *çağmur/çamğur* “şalgamlık turp” şeklinde görülen sözcük, Kazakçada *şomır* şeklinde görülmektedir. Bu durumun sebebi sözcüğün Türkçenin tarihi seyri içerisinde değişip yeni anlamlar kazanmasıdır. Bu kazandığı yeni anlam ve şekiller de Kazakçaya yansımıştır.

Kısaltmalar

BM: *Bulğat al-Muštāq fīlūğat at-Turkwa-l-Qifzāk* → Zajackowski 1954.

BV: *Baytaratü'l-Vâzih* → Ağar 1986.

CC: *Komanisches Wörterbuch. Türkischer Wortindexzu Codex Cumanicus* → Grønbech 1942.

DLT: *Mahmūd el-Kâşgarî, Dîvânu Lugâti't-Turk* → Kaçalın 2019.

DM: *Ed-Dürretü'l-Mudiyye Fi'l-lügati't-Türkiyye* → Toparlı, 2003.

DTS: *Drevnyursskiy slovar* → Nadelyayev 1969.

EDPT: *Etymological Dictionary of Pre-thirteenth Century Turkish* → Clauson 1972.

ESTY: *Etimologičeskiy Slovar Tyurkskih Yazıkov* → Sevortyan 1974-2003.

ET: Eski Türkçe.

Far. : Farsça.

GT: *Gülistan Tercümesi* → Karamanlıoğlu 1978.

İM: *İrşâdü'l-Mülukve's-Selâfîn* → Toparlı 1992.

İH: *El - İdrak Haşiyesi* → İzbudak 1936.

KB: *Kutadgu BiligIII (Index)* → Arat 1979.

- KE: *Kıssaşü'l-Enbiyâ II (Dizin)* → Ata 1997.
 Kİ: *Kitābu'l-İdrāk li Lisāni'l-Etrāk* → Caferoğlu 1931.
 KK: *El-Kavânînü'l-Küllîye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye* → 1999.
 KTAS: *Kazak Tiliniñ Aymaktık Sözdigi* → Kaliyev 2005.
 Kzk. Kazakça.
 LÇT: *Şeyh Süleymân Efendi, Lugat-i Çağatay ve Türki-yi Osmani*
 → Şeyh Süleymân Efendi 1298.
 LD: *Mevlânâ Lutfî Dîvanı* → 1997.
 Man III: *Türkische Manichaicaaus Chostscho III* → Le Coq 1922.
 ME: *Mukaddimetü'l-Edeb, Hvârizm Türkçesi ile Tercümelî Şuşter*
Nüşhası (Giriş- Dil Özellikleri- Metin- İndeks) → 1993.
 MK: *Mahbûbu'l-kulûb* → Ölmez 1993.
 ML: *İbni-Mühennâ Lügati* → Battal 1934.
 NF: *Nehcü'l-Feradis (Dizin)* → Ata 1998.
 Sans.: Sanskritçe.
 ŞHD: *Şîbân Han Dîvanı* → Karasoy 1998.
 TA: *Kitâb-ı Mecmu-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî* →
 Toparlı 2000.
 TT I: *Türkische Turfan-Texte I* → Bang 1929.
 TT V: *Türkische Turfan-Texte V* → Bang 1931.
 TT VIII: *Türkische Turfan-Texte VIII* → Gabain 1954.
 U III: *Uigurica III* → Müller 1920.
 VEWT: *Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der*
Türk Sprachen → Räsänen 1969.
 TZ: *Ettuhfet-üz-Zekiyye Fil-Lugat'it-Türkiyye* → Atalay 1945.

Kaynaklar

- Abik, Ayşehan Deniz, 1993: *Ali Şîr Nevâyî'nin Risâleleri Târih-i*
Enbiyâ ve Hükemâ, Târih-i Mülûk-i Acem, Münşeât: Metin-
Gramatikal-İndeks-Sözlük. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-
 Coğrafya Fakültesi Yayınlanmamış Doktora Tezi.
 Ağar, Mehmet Emin, 1986: *Baytaratü'l-Vâzih (İnceleme-Metin-*
indeks). Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal
 Bilimler Enstitüsü.

- Arat, Reşit Rahmeti, 1979: *Kutadgu Bilig III*. yay. Kemal Eraslan, Osman F. Sertkaya, Nuri Yüce. İstanbul: TKAE.
- Atalay, Besim, 1945: *Ettuhfet-üz-Zekiyye Fil-Lugat'it-Türkiyye*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- _____, 1970: *Abuşka Lûgati veya Çağatay Sözlüğü*. Ankara: Ayyıldız.
- _____, 2013: *Divanü Lugat-it Türk Tercümesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Ata, Aysu, 1997: *Kışasü'l-Enbiyâ II (Dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- _____, 1998: *Nehcü'l-Feradis (Dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Bang, W., A. V. Gabain, 1929: *Türkische Turfan-Texte I*. Berlin.
- _____, 1931: *Türkische Turfan-Texte V*. Berlin.
- Battal, Aptullah, 1934: *İbni-Mühennâ Lugati*. İstanbul: İstanbul Devlet Matbaası.
- Bayniyazov, A., J. Bayniyazova, 2007: *Türükşe-Kazakşa Sözdik*. Almatı.
- Baytop, Turhan, 2015: *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Caferoğlu, Ahmet, 1931: *Abû Hayyân Kitâb al-İdrâk li-lisân al-Atrâk*. İstanbul: Evkaf.
- Clauson, Sir Gerard, 1972: *An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth Century Turkish*. Oxford: Clarendon Press.
- Dankoff, Robert (with James Kelly), 1982-1985: *Maḥmūd al-Kāşyarī, Compendium of the Turkic Dialects (DīwānLugāt at-Turk) I-III*. Cambridge: Harvard University Press.

- Eren, Hasan, 1999: *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Gabain, A. V., 1954: *Türkische Turfan-Texte VIII, Texte in Brāhmischrift*. Berlin.
- Grønbech, Kaare, 1942: *Komanisches Wörterbuch. Türkischer Wortindex zu Codex Cumanicus*. Kopenhagen.
- Hacıeminoğlu, Necmettin, 2000: *Kutb'un Husrev ü Şirin'i ve Dil Hususiyetleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Hauenschild, Ingeborg, 1994: *Botanica im Dîvân lugât at-turk, Journal of Turkology*, vol.2, no. 1, Summer, p. 25-100.
- Iskakov, A., 1966: *Kazak Tiliniñ Kıskaç Etimologiyalık Sözdigi*. Almatı: Kazak SSR Gılım.
- Iskakov, A., 1974-1976: *Kazak Tiliniñ Tüsindirme Sözdigi 2 cilt*. Almatı: Kazak SSR Gılım.
- _____, 1978-1986: *Kazak Tiliniñ Tüsindirme Sözdigi 10 cilt*. Almatı: Kazak SSR Gılım.
- _____, 2011: *Kazak Ėdebi Tiliniñ Sözdigi 15 cilt*. Almatı.
- İzbudak, Velet, 1936: *El - İdrak Haşiyesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Kaçalin, Mustafa, 2019: *Mahmûd el-Kâşgarî, Dîvânu Lugâti't-Turk* (Yayına Hazırlayan: Mehmet Ölmez), İstanbul: Kabalcı.
- Kaliyev, G., O. Hakısbekov, Ş. Sarıbayev, A. Uderbayev, 2005: *Kazak Tiliniñ Aymaktık Sözdigi*. Almatı: Arıs.
- Karaağaç, Günay, 1997: *Mevlânâ Lutfî Dîvanı*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Karamanlıoğlu, Ali Fehmi, 1978: *Gülistan Tercümesi (Kitâb Gülistan bi't Türkî)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

- Karasoy, Yakup, 1998: *Şibân Han Divânı (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Koç, Kenan, Ayabek Bayniyazov, Vehbi Başkapan, 2003: *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Akçağ.
- Le Coq, Albert von, 1922: *Türkische Manichaica aus Chostscho III. Nebsteinem-christlichen Bruchstückaus Bulayıq*. Berlin: (APAW. Phil.-hist. K1. 1922).
- Müller, F. W. K., 1920: *Uigurica III*. Berlin: APAW.
- Nadelyayev, V. M., D. M. Nasilov, E. R. Tenişev, A. M. Şçerbak, 1969: *Drevnetyurskiy slovar'*. Leningrad.
- Oba, Emin, 2020: *Kazakçanın Tarihi Türk Lehçelerine Göre Söz Varlığı*. IQ Kültür-Sanat.
- _____, 2021: *Қазақ Тілінің Тарихи Түркі Тілдері Тұрғысынан Сөздік Қоры (Түсіндірме Сөздік)*. Almatı: Al-Farabi Üniversitesi Basımevi.
- Öner, Mustafa, 2013: *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Ölmez, Zuhâl, 1993: *Mahbûbu'l-kulûb, İnceleme-Metin-Sözlük*. Doktora Tezi Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- _____, 1996: *Ebulgazi Bahadır Han Şecere-i Terākime (Türkmenlerin Soykütüğü)*. Ankara: Simurg.
- Pavet de Corturteille, M., 1870: *Dictionnaire Turk-Oriental*. Paris.
- Rachmati, G. R., 1930: *Zur Heilkunde der Uiguren I*. SPAW.
- _____, 1932: *Zur Heilkunde der Uiguren II*. SPAW.
- Räsänen, M., 1969: *Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türkssprachen*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.

- Röhrborn, Klaus, 1977-1996: *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien: a - ärñäk 1-6*. Wiesbaden.
- _____, 2010: *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien: I. Verben, Band 1: ab- äzüglä-*. Stuttgart: Neubearbeitung.
- _____, 2015: *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien - Neubearbeitung-: II. Nomina-Pronomina-Partikeln Band 1: a - asvık*. Stuttgart: Neubearbeitung.
- Sevortyan, Yervand Vladimiroviç, 1974-2003: *Etimologičeskiy Slovar Tyurkskih Yazıkov*. Moskva.
- Shnitnikov, Boris N., 1966: *Kazakh-English Dictionary*. London.
- Steingass, Francis Joseph. 1892: *Comprehensive Persian-English Dictionary, including the Arabic words and phrases to be met with in Persian literature*. London.
- Şeyh Süleymân Efendi, 1298: *Lugat-i Çağatay ve Türki-yi Osmani*.
- Tekin, Talat, 2017: *Orhon Yazıtları*. Ankara: BilgeSu.
- Tietze, Andreas, 2002: *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati. Sprachgeschichtliches und Etymologisches Wörterbuchdes Türkei-Türkischen I A-E*. İstanbul-Wien: Simurg.
- _____, 2009: *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati Sprachgeschichtliches und Etymologisches Wörterbuchdes Türkei-Türkischen Cilt 2 F-J*. Wien.
- Toparlı, Recep, 1992: *İrşâdü'l-Müluk ve's-Selâfîn*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

- _____, 2003: *Ed-Dürretü'l-Mudiyye Fi'l-lügati't-Türkiyye*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Toparlı, Recep, M. Sadi Çögenli, Nevzat H. Yanık, 1999: *El-Kavânînü'l-Küllîye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- _____, 2000: *Kitâb-ı Mecmu-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Toparlı, Recep, Mustafa Argunşah, 2014: *İslâm Mu'înü'l-Mürîd*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Toparlı, Recep, Hanifi Vural, Recep Karaatlı, 2014: *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Wilkins, Jens, 2021: *Handwörterbuch des Altuigurischen, Altuigurisch - Deutsch - Türkisch (Eski Uygurcanın El Sözlüğü, Eski Uygurca - Almanca - Türkçe)*. Göttingen: Universitätsverlag Göttingen.
- Yıldırım, Talip, 2010: *Hüseyin Baykara Divanı: Metin-İnceleme Dizin*. İstanbul: Hat.
- Yüce, Nuri, 1993: *Mukaddimetü'l-Edeb, Hvârizm Türkçesi ile Tercümeli Şuşter Nüshası (Giriş- Dil Özellikleri- Metin-İndeks)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Yücel, Bilal, 1995: *Bâbü'r Dîvânı (Gramer-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Yudahin, K. K., 2011: *Kırgız Sözlüğü*, çev. Abdullah Taymas. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Zajackowski, Ananiansz, 1954: *Bulğat al-Muštāq fî luğat at-Turkwa-l-Qifẓāk*. Warszawa.